

IZHAJA MESEČNO — CELOLETNA NAROČNINA ZNAŠA 15 DIN
NAROČA SE: PROSVETNA ZVEZA V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA 7

ŠTEV. 8-9

AVGUST-SEPTEMBER 1937

LETO XVI

XXXVIII. redni občni zbor Prosvetne zveze v Ljubljani

Prosvetna zveza sklicuje XXXVIII. redni občni zbor na dan 7. oktobra 1937 ob 9 dopoldne v belo dvorano hotela Uniona.

Dnevni red obsega:

1. Čitanje in odobrenje zapisnika zadnjega občnega zbora.
2. Poročilo o delu.
3. Poročilo preglednikov.
4. Volitev 9 odbornikov in 3 preglednikov.
5. Slučajnosti.

Velanjena društva imajo pravico, da se v smislu § 15. udeležujejo po svo-

jih zastopnikih občnih zborov. Vsako društvo pošlje po enega zastopnika za vsakih začetih 50 članov. Ti zastopniki morajo imeti s seboj pismeno pooblastilo društvenega odbora. En zastopnik sme zastopati največ 3 društva. Po en glas ima tudi vsak odbornik Prosvetne zveze in vsak odbornik prosvetnega okrožja.

Ljubljana, 15. septembra 1937.

Dr. F. Lukman, l. r.,

t. č. predsednik.

Miloš Stare, l. r.,

t. č. tajnik.

Spored spominske proslave ob 20letnici smrti dr. Jan. Ev. Kreka

7. oktobra:

1. Ob 9 predavanje g. ravnatelja Gabrovška: Socialna stran naše vasi.
2. Dr. Ivo Pirc: Sanacija naše vasi.
3. XXXVIII. občni zbor Prosvetne zveze.
4. Ob 17.30 žalna svečanost na grobu dr. Kreka, govor enega izmed na-

ših ministrov; žalostinka, poje moški zbor glasbenega društva »Ljubljana«.

5. Ob 8 zvečer spominska svečanost v veliki dvorani hotela Uniona: a) orkestralna uvertura; b) Mirk, Romanca: Gozdič je že zelen, mešani zbor z orkestrom, poje glasb. društvo »Ljubljana«; c) slavnostni govor (dr. Mirko

Brumen: Dr. Krek in njegova skrb za ljudsko izobrazbo; d) Dr. Krek: Naša zastava, simbolična vaja, izvajajo slovenski fantje; e) Dr. J. E. Krek: Slovenskemu katoliškemu narodu, recitacija, izvaja zbor prosvetarjev; f) Dr. J. E. Krek, Zarja, simbolična vaja, izvajajo slovenska dekleta; g) Dr. J. E.

Krek: Himna delu, kantata za zbor in orkester.

8. oktobra:

Ob 7.30 slovesna peta maša z libero za pokojnega dr. J. E. Kreka v župni cerkvi Marijinega oznanjenja.

Vsa društva vljudno vabimo, da se proslave v obilnem številu udeleže.

Proslava 20 letnice smrti dr. Jan. Ev. Kreka po društvi

Prosvetna zveza vljudno vabi vsa društva, da v oktobru po svojih močeh in po svojih krajevnih razmerah s spominskimi svečanostmi pokličejo v spomin sedanjemu rodu veliko delo pokojnega dr. J. E. Kreka, ki ga je storil za ljudsko prosveto. Društvom prinaša ta številka dovolj tvarine za to priliko. V našem obširnem predavanju o dr. J. E. Kreku, kakor ga je imel dr. J. Oblak ob priliki prosvetnega tabora pri Sv. Gregorju, kjer je bil rojen pokojni Krek. Obenem je priobčena tudi lepa recitacija za govorski zbor po zamisli g. J. Peršuha: Dr. J. E. Krek, Slovenskemu katoliškemu narodu. Zveza fantovskih odsekov pa nudi simbolično vajo na besedilo dr. J. E. Kreka »Naša zastava«. Vodstvo deklinskih krožkov pa tudi simbolično vajo po Krekovi pesmi

»Zarja«. Poleg tega opozarjamo na delkamacijo, ki jo je prinesla zadnja številka »Ljudskega odra« na strani 21. Uporabna je pa tudi Savinškova igra »Sreca«, objavljena v Vestniku št. 10. I. 1927. in se dobi pri izposojevalnici Ljudskih iger v Prosvetni zvezi. Krekove igre so »Tri sestre«, »Turški križ«, »Sv. Cecilija«. Primerna bi bila tudi socialna igra Benoit. »Boštjan iz predmestja«, ki je izšla v zalogi Jugoslovanske knjigarne, dalje Cankar-Skrbinšek, »Hlapec Jernej in njegova pravica« tudi pri Jugoslovanski knjigarni, Feiten, »Anima« (7. zv. »Ljudskih iger«), ki je ena najlepših socialnih igrice.

Uglašeni pa je samo nekaj del izpod Krekovega peresa, t. j. »Delavska himna« in »Pesem katoliških delavce«.

Dr. J. Oblak:

Dr. Janez Evangelist Krek

Slovenska vas iz l. 1892., ko je Krek prvič stopil v slovensko javno življenje, je s svojimi bornimi, s slamo kritimi hišami in kočami kar kričala o pomanjkanju izobrazbe — blagostanja!

Le mladina se je večkrat na nedeljo in praznik zavrtela ob harmoniki v vaški krčmi, a to veselje se je skoraj redno končalo s prepirom, divjo kletvijo ter fantovskim pretepom in pokoljem.

Naslednje jutro pa se je vas zbudila zopet vsa žalostna in bedna.

Bilo je takrat še mnogo huje kot danes. Kmet ni mogel do gotovine — pač je dobil denar pri enem ali drugem veljaku, ampak pod težkimi pogoji.

Gospodarski liberalizem s svojim namikom o svobodnem izkoriščanju ugodnih prilik za zaslužek, brez ozira na trpečega sočloveka, je brez srea lovil svoje žrtve po slovenskih vaseh.

Oderuški veljaki so zahtevali tudi po 40—60% obresti, kot piše pisatelj Jaklič in tudi politik Šuklje v svojih spominih.

Pa tudi drugače so skubli slovenskega kmeta.

Mladi dr. Tavčar, poznejši liberalni voditelj, je v knjigi »Slovenski pravnik«, ki je izhajala več let v Mohorjevi družbi, napisal, da ima na Notranjskem vsaka vas svojega oderuha, ki zvabi v gostilno kmečkega gospo-

darja, ga napaja s slabim vinom in gosti s slano gnatjo, ko je pa mož viden, da se komaj drži na nogah, sklepe z njim nemogočo kupčijo.

Kupi od njega večjo množino lesa, mu odšteje 50 goldinarjev are in se zgovori, da mora biti v dveh mesecih roba pripravljena, sicer bo moral kmet plačati dvojno aro, pa še 100 goldinarjev kazni povrh.

Čez dva meseca seveda ni robe nikjer. Saj je oderuh dobro vedel, da ima kmet svoj gozd že izsekan. Pa gre na sodišče, tam seveda zmaga in spravi v žep dvojno aro in 100 goldinarjev kazni, pa še pot v sodnijo si zaračuna.

Pa je bil kmet ob 200 goldinarjev — 6000 din današnje vrednosti.

Znano je, pravi naprej dr. Tavčar v tej knjigi, da so mnogi veljaki na Notranjskem postali na ta način bogataši, da je pa tudi mnogo vasi v cerkniškem in logaškem okraju na ta način popolnoma obubožalo.

*

Saj je tista leta prihajal že marsikak Domoljub v kmečke hiše, knjige Mohorjeve družbe so bile že precej razširjene in v cerkvi so ljudje slišali marsikaj lepih nauk, a nikogar ni bilo, ki bi znal zagrabit za vrat oderuško pošast in rešiti kmete pred izkoriščevalci.

Ko je mladi in idealni učitelj Jaklič, poznejši naš poslanec in slovenski pisatelj, prišel na svojo prvo službo v Dobropolje, je videl, kako se je oderušstvo zagrizlo tudi v ta kraj. Napotil se je v Ljubljano h Kreku in mu na dolgo in široko razlagal te razmere. Krek se je ves razburil, ko je to poslušal, pa je pregovoril in navdušil Jakliča, naj ustanovi v vasi hranilnico in posojilnico. In prišel je sam v Dobropolje, držal tam shod in ljudi z ognjevitimi besedami pregovoril in dobil za to.

Saj je bilo tedaj že nekaj posojilnic po mestih in trgih med Slovenci, ki so imele svoje zasluge v tem, da so se zoperstavljale nemškemu kapitalu, a za kmetove težave so imele malo smisla.

Po Dobropoljah se je širilo na Notranjsko, v Trnovem, v Cerknici, na Blokah, v Starem trgu in tako dalje. Tu so se povsod tega lotili mladi kaplani.

Zdi se mi potrebno še enkrat omeniti lik notranjskega veljaka, proti kateremu je šel boj.

Vsak večji kraj ga je imel in so ga imenovali navadno kar župan. Bil je sila mogočen in oblasten — ljudje so imeli do njega, ki je bil petičen mož, boječe spoštovanje.

Če je veljak kakšno pametno povedal, pa so šepetali v vasi: kompare so rekli — in to je veljalo!

Mladi kaplani, ki so začeli ustanavljati posojilnice, so razburkali vso Notranjsko in kompare so mislili, da so to sami anarhisti in prevratneži v duhovskih oblekah.

In vendar, kdo je bil bolj poklican stopiti na čelo slovenske vasi in jo voditi za Krekom v silni socialni borbi našega ljudstva ob prelomu dveh stoletij, kdo bolj poklican, kot mlad in borben, idealen in pošten, brihten in šolan kmečki fant, čeravno oblečen v duhovniški talar?

On, ki je že kot pastirček pri očetu začel okušati življenje na vasi, on, ki je bil poslan v šole po navadi kot najbolj brihten, čeprav mogoče najbolj reven med vrstniki v vasi in fari, on, ki je še pozneje, že kot bogoslovec na počitnicah s koso na rami ob zori spremljal očeta v senožet! Kdo je bil za to bolj poklican, kot mlad slovenski kaplan, ki je že od svojih mladih nog spoznaval in doživljal vso žalost in veselje rodne kmečke hiše in vasi!

H kaplanu, ki je imel spočetka po navadi posojilnične poslovne prostore kar v miznici v svoji sobi, so prihajali kmetje sprva boječe, da bi kompare ne zvedeli, in nezaupno, ker niso prav verjeli v 4½% obresti. Ko so pa videli, da je resnica, so pa začeli odkrivati svoje rane in skrivnosti mladim kaplanom in ti so slišali neverjetne stvari...

Pisatelj Jaklič opisuje nekaj slučajev iz Trnovega na Notranjskem, med drugim to-le: Pride gospodar h kaplanu v posojilnico in pove: »Veste,

kompare so mi posodili 60 goldinarjev, pa moram plačati vsak mesec 5 goldinarjev obresti.« To so bile obresti po 100%.

Pride drugi: »Veste, pred 5 leti so mi kompare posodili 50 goldinarjev. Pa sem jim do sedaj že dal: 117 centov sena, 50 košev listja, 2 voza drv, 10 mernikov hrušk, 11 sadnih dreves in 20 goldinarjev.«

Takih in podobnih slučajev je bila cela vrsta...

Mladi kaplani so videli še druge stvari. Dolžniki so postali pravi politični sužnji teh oderuhov!

Zaradi javnih volitev v deželni in državni zbor je moral dolžnik vedno oddati svoj glas tako, kot so veleli kompare, pa konec besedi!

Na občini, tam so pa kompare imeli itak glavno besedo v odboru, če niso bili sami oče župan.

Tako je cvetelo oderuštvo na sto različnih načinov; vsak večji kraj je imel svojega kompareta, večjega ali manjšega, čeprav so mu samo na Notranjskem rekli kompare — in to od Slovenskih goric do Trsta pa od Celovca do Bele krajine, samo s to razliko, da je bil ob nemški meji obenem nemški priganjač, čeprav ni znal dosti nemškega, kompare na Notranjskem pa v besedah narodnjak od nog do glave.

Krek ni nehal klicati: posojilnico v vsako faro — in tako so rasle neverjetno hitro.

A naleteli so na hud odpor med trgovci in gostilničarji v večjih krajih ki jih je hujškalo liberalno učiteljstvo. Oni niso hoteli razumeti, da gre boj proti oderuštvo in ne proti poštenemu trgovstvu.

Ko je pa videl Krek to gonjo proti posojilnicam od strani trgovcev, ki so vendar prodajali svojo robo ljudstvu, kateremu v korist so bile posojilnice ustanovljene, je pa zaklical: »Osamosvojite se, ustanavljajte konsume!«

In konsumi so začeli hitro rasti po deželi.

Tu in tam je sicer spodletelo, saj so se sami neizučeni polotili tega posla, a to so bili redki slučajji: konsumi so se dobro obnesli.

Krek ni imel namena s konsumi uničiti trgovskega stanu. S konsumi je hotel osamosvojiti ljudstvo od onih trgovcev, ki so na vse načine nasprotovali Krekovemu gibanju, na drugi strani pa regulirati cene. Trgovci, ki so prej lahko po dogovoru držali previsoke cene, so morali sedaj cene uravnati po konsumni zadrugi!

Boj je postal sedaj še hujši!

Dr. Tavčar, ki je nekoč tako pretresljivo popisoval oderuštvo na Notranjskem, je sedaj še bolj široko odprl predale svojega časopisa »Slovenskega Naroda« za boj proti Krekovemu gibanju. Ker je bilo težko dobiti udarnih gesel proti posojilništvu in zadrugištvu, so začeli tu blatiti in sramotiti duhovnike, ki so te ustanove širili. Opisovali so v tem časopisu na dolgo in široko vse človeške strani, resnične in neresnične o vsakem duhovniku posebej in iz vsakega kraja posebej. V vsaki drugi vrsti si čital grdo psovko na duhovnike. Ta boj pa ni divjal samo po časopisju. Nasprotniki so začeli izvajati tudi nezaslišan teror!

Mladega kaplana in ustanovitelja posojilnice v Trnovem na Notranjskem Al. Rudolfa so napadli 1. 1895. ponoči, ko je spal v svoji sobi. Cela skala je priletela skozi odprto okno in po njem bi bilo, če bi ga zadela v glavo.

Njegov mladi tovariš, kaplan Peter Hauptman, ustanovitelj posojilnice v Starem trgu pri Ložu, dve leti ni mogel brez spremstva ponoči na cesto. Dve leti so skoro noč za nočjo rohneli in kričali okoli kaplanije in ga zasramovali z žganjem podkupljeni hlapci tamkajšnjih veljakov.

Vse posojilnice, vsi konsumi in vse mogoče zadruge, ki jih je Krek pridno širil, so bile kmalu včlanjene v Zadrugni zvezi, in tej je Krek načeloval do svoje smrti.

Krek, ki je imel točno izdelan program, kako bo organiziral slovensko ljudstvo, je vedel, da je samo gospodarska organizacija premalo.

Jugoslovanska strokovna zveza: že leta 1894. je ustanovil delavcem v Ljubljani Slovensko katoliško delav-

sko društvo, ki se je začelo hitro širiti kot stanovska organizacija delavcev in ki je kmalu zajela vse delavske kraje.

Krek je hodil iz kraja v kraj, njezovi govori so tako vžigali, da je vsakega pridobil zase, kdor ga je poslušal.

Tako je nastala predvojna Jugoslovanska strokovna zveza, stanovska organizacija delavcev.

Kmečka zveza: Kmečka stanovska organizacija se pojavi šele l. 1906. Na Krekovo pobudo je ustanovil dobrepoljski Jaklič prvo organizacijo Kmečke zveze na shodu v Gradežu pod Turjakom in s tem prvo celico današnje Kmečke zveze. Krek je prišel tisti čas zopet na shod v Dobrepolje.

Vzporedno z gospodarsko in stanovsko organizacijo si je Krek zamislil tudi izobraževalno, ker se je zavedal, da morajo gospodarske in stanovske organizacije imeti podlago v splošni ljudski izobrazbi.

Ko je leta 1895. ustanovil Katoliško mladeniško društvo, je bilo pač težko verjeti, da bo iz tega malega ljubljanskega društva nekoč nastala mogočna stavba izobraževalnih društev, spojenih v Slovenski krščansko socialni zvezi, ki jo je vodil sam do svoje smrti in ki se je po vojni prekrstila v današnjo Prosvetno zvezo. Leta 1916. je dal Krek pobudo za ustanovitev televadnih odsekov pri izobraževalnih društvih.

En v nekaj letih je zrastle kot iz zemlje cela armada slovenskih Orlov, skoro samih kmetskih in delavskih fantov.

Krekova osebnost

Krek je bil izreden talent. O njem pravi politik Šuklje v svojih spominih, da je bil v dunajskem parlamentu med vsemi, okoli 50 poslanci poleg slavnega Masaryka in socialista Adlerja najbolj brihtna glava.

Ko prebira človek knjige o Kreku bi skoro ne verjel, kaj je mož vse zmogel.

On, zase nepraktičen in nesebičen, ki ni nikjer silil v ospredje, kjer je

šlo za čast in osebno korist, ta mož je kot apostol Pavel romal s kraja v kraj križem Slovenije.

Danes med študenti v Ljubljani, jutri med delavci na Štajerskem, v nedeljo na shodu v Beli krajini, pa si ga videl čez par dni med zadrugarji v Vipavi, pa zopet pri izobraževalnem društvu na Jesenicah na predavanju.

On je bil tako rekoč povsod pričujoč. Mimogrede je še pisal ljudske igre, ki jih je primanjkovalo, učil kot profesor na bogoslovju, hodil s seje na sejo, pa zopet zložil slavnostno pesem k ne vem kateri obletnici, šel sem in romal tja in povsod učil, bodril, navduševal in užigal. Kompare na Notranjskem in slični med Slovenci so se morali umikati pred ljudsko skupnostjo, po Kreku organizirano v zadrugi in prosveti!

Krek je tako v predvojni dobi prenovil obličje slovenske zemlje in to tudi dobesedno!

V slovenski vasi je zrastle poleg cerkve, šole in župnišča četrto javno poslopje: društveni dom, med kmečkimi hišami, s katerih so v rastočem blagostanju in izobrazbi Krekove dobe skoro izginile slamnate strehe in v katerih je kmečka in delavska mladina na nedeljo in praznik spretno igrala in telovadila, prepevala in poslušala predavanja in pridno obiskovala društveno knjižnico. Fantovskega poboja se najmlajši niso več spominjali.

Pri svojem delu je seveda naletel na hude nasprotnike.

Liberalna, tako zvana narodna napredna stranka je s skrbjo in strahom sledila Krekovemu gibanju med narodom.

Med petimi slovenskimi deželami v bivši Avstriji, ki so imele precejšnjo avtonomijo, so se edino v bivši Kranjski lahko Slovenci krepko udeleževali v deželnem zboru, ker je bila to čisto slovenska dežela.

Pa kljub temu je med 36 poslanci prišlo v deželni zbor še po volitvah leta 1895. 11 Nemcev. Bili so pa zastopniki 90 nemških graščakov, od katerih je bil po tedanjem nazadnjaškem volilnem redu vsak deveti poslanec, in

en zastopnik Kočevja. Trgi in mesta so imeli 7 zastopnikov, vse liberalne, TOZ dva, kmečke občine pa 16 poslancev, ki so vsi pripadali katoliški narodni stranki, kakor se je tedaj imenovala poznejša Slovenska ljudska stranka.

Leta 1892. je prevzel mesto deželnega predsednika baron Hein, ki so ga poslali k nam nemški liberalci, da bi pomagal zidati nemški most na Jadran.

Nemštvo je namreč pridno in po načrtu prodiralo preko slovenske zemlje k morju s svojo industrijo, uradničtvom in vseh vrst nameščenci in njihovimi družinami.

Vsak Nemec je bil nekak pionir, vsaka nemška šola ali tovarna temeljni kamen nemškega mostu na Jadran.

Ta zloglasni baron Hein, ki Slovenec ni samo zaničeval, ampak naravnost sovražil, kot piše Šuklje v svojih spominih, ta nemški baron je skoval neko zbližanje med nemškimi graščaki in slovensko nar. napredno stranko.

Krek, demokrat iz dna duše, je hotel doseči splošno in enako volilno pravico. Proti tej so se Nemci in slovenski liberalci besno borili in s tem varovali 90 nemškim graščakom skoro tretjino poslanskih mest v deželnem zboru, branili pa istočasno dostop v to zbornico zastopnikom 50.000 slovenskih kmetov in delavcev, katerim niso hoteli priznati volilne pravice.

Baron Hein z Nemci in narodnjaki je metal polena pod noge Krekovemu delu med narodom, kjer je le mogel.

Pri tem so pa ti narodni naprednjaki do neba dvigali slovensko zastavo, samo in samo oni so hoteli veljati kot edino pravi narodno zavedni Slovenci, še več: oni so si prilastili pravico, da branijo slovenstvo — proti Kreku, proti slovenskim duhovnikom in proti slovenskemu ljudstvu.

Ta stranka, ki je obstajala po deželi skoro iz samih učiteljev, trgovcev, gostilničarjev in nekaterih obrtnikov po trgih ter od nešteti odvisnih ljudi, ta stranka si je bila s svojim narodnim kričanjem tako prisvojila monopol na slovenstvo, da so jim celo v

katoliškem taboru molče priznavali to pravico.

Deset let je trajalo sumljivo sodelovanje med Nemci in narodnimi naprednjaki.

Nekoč pozneje — na dan 10. majnika leta 1909. — se je pa le črno na belem izkazala vrednost tega narodno naprednega monopola na slovenstvo.

Njihov voditelj Hribar in Nemec dr. Ambroschitsch sta se sprla in ta mu je zaklical: »Pojte se solit vi in vaše narodnjakarstvo!« in privlekel iz žepa papir, na katerem je bila pisana prijateljska pogodba med Nemci in narodnimi naprednjaki, ki jo je Slovenec še isti dan objavil, t. j. dne 10. majnika 1909.

Ta pogodba se je glasila:

1. Da bodo skupaj branili svobodomiselnost načela.

2. V kmečkih občinah kočevskega okraja bodo Nemci oddali svoje glavo slovenskim liberalcem.

3. Pri volitvah v mesta bodo narodni naprednjaki volili Nemca proti kandidatu slovenske katoliške narodne stranke.

4. Povsod, v državni zbornici, pri deželnem šolskem svetu, pri trgovski zbornici itd. bodo narodni naprednjaki in Nemci nastopali skupaj proti poslancem naših kmečkih občin.

Spodaj je sledilo 6 podpisov, 3 Nemci in 3 narodni naprednjaki, med njima dr. Ivan Tavčar, predsednik narodno napredne stranke in istočasno starosta slovenskega Sokola.

Tedanji Sokol je bil namreč skoro edina organizacija, ki je vezala poleg časopisja liberalno stranko, kar je bilo poudarjeno tudi s tem, da je vodil stranko in Sokola isti dr. Tavčar. Na delo med kmeti in delavci se oni niso ponižali in nikjer nič organizirali.

Kot bomba je učinkovalo v slovenski javnosti — katoliški in liberalni — odkritje prijateljske pogodbe med slovenskimi narodno naprednimi zaupniki slovenstva in nemškimi pionirji, tedaj največjimi sovražniki slovenskega naroda, naperjena proti slovenskemu ljudstvu, kateremu je branila dostop v deželni zbor!

Saj je s tem padla narodnjakarska krinka, glavni del programa narodno napredne stranke.

Dr. Tavčar je dobro poznal svoje ljudi in jih hitro potolažil s temile zgodovinsko resničnimi besedami: »Deset let so pa le klerikalci škripali z zobmi.«

In v hipu je bila pomirjena razbifrkan in pretresena narodna zavednost sedanjih zakupnikov slovenstva.

Šele mlajši rod med liberalci je začel tri ali štiri leta pred vojno in skoro 20 let za Krekovim nastopom organizirati in posnemati, ampak do pičice posnemati Krekov način organizacije.

Celo neko kmečko stranko je ustanovil dr. Žerjav.

Prevzeli so torej to, proti čemur so se 20 let borili v prijateljski zvezi s sovražniki slovenskega naroda — z Nemci — in pri tem trdili, da so narodno napredni.

To je bilo pač svojevrstno zadoščanje Krekovemu delu!

Krekova smrt.

Letos je minilo 20 let, odkar je ta slovenski prerok J. E. Krek izdihnil svojo veliko dušo.

Njemu, ki je imel vse življenje oči odprte na jug,

njemu, ki je bil oče majniški deklaraciji,

njemu, ki je tako trdno upal in veroval v vstajenje svobodne, velike države združenih slovanskih narodov na Balkanu, ni bilo dano to vstajenje dočakati.

Na njegovi zadnji poti ga je spremlila 20.000 glava množica in 10 in 10 tisoč razmetanih Slovencev v vojaški uniformi širom Evrope je v duhu spremljalo to žalostno procesijo. Bil

je to slovenski narod, ljudje vseh prepričanj in vseh stanov, osiroteli slovenski narod, ki mu je stopal na čelo naš od vseh priznani narodni voditelj dr. Anton Korošec.

Mrtev Krek je postal last vsega slovenskega naroda.

Letos praznuje ta kraj poseben jubilej, 25 letnico otvoritve Gregorskega doma.

Ali ni to lepo: Krek na plošči v svoji rojstni hiši in pred njim mogočna stavba:

Prosvetni dom, sezidan pred 25 leti v hribovski vasi, ki šteje 9 hiš,

v hribovski fari, v kateri štejejo vasi večinoma po 3 do 4 hiše,

prosvetni dom, v katerega je vzdignjena vsa borbenost in ogenj, vsa nezlomljiva odločnost Krekovega bojovníka in vrstnika g. Krumpestarja,

prosvetni dom, v katerega so vzdignjeni žulji in znojne kaplje slehernega gregorskega moža in fanta tistega časa.

To je spomenik, ki ga je postavila Kreku slovenska vas.

Kamnito ploščo s podobo Kreka duhovnika na šoli pa bi jaz imenoval:

Spomenik neznanemu slovenskemu duhovniku Krekove dobe, vaškemu župniku, mlademu kaplanu, ki je v sili in stiski stopil s prižnice in šel iz zakristije ven, ven v slovensko javno življenje pod vodstvom nesmrtnega vladike Jegliča za Krekom.

Zasramovan, zaničevan in tudi kamenjan v dobi, ko ni bilo nikogar, pa prav nikogar, ki bi podal roko in pomagal izkoriščani in neuki slovenski množici.

Duhovniku, ki je s Krekovo dobo pač za vse čase intabuliral pravico odločilnega soudejevanja v slovenskem javnem življenju.

Dr. Janez Ev. Krek:

Slovenskemu katoliškemu narodu

Govorski zbor po zamisli I. Peršuha

Dvorana v poltemi. Bobni zaigrajo hitro koračnico, po kateri nastopi zbor fantov in deklet v narodnih nošah. Postavijo se na oder v polkrogu, dekleta spredaj, fantje na vzvišenejšem pro-

storu tik za njimi. Čim je postava gotova, bobni utihnejo, reflektor osvetli dr. Krekovo sliko nad zborom, dočim zbor ostane v poltemi. ZBOR pove enoglasno naslov: »**Slovenskemu** (močne-

je) **katoliškemu** (z velikim poudarkom) **narodu!**« Nato

VES ZBOR (enoglasno, mirno, vsako besedo poudarjaje):

Edinosti želja človeštva navdaja,
ta želja življenje njegovo preraja,
edini še niso zemlje rodovi!

DEKLETA:

Tirani drugače,

FANTJE:

drugače robovi

VSI:

edinosti semena stresajo v svet,
(ironično)

zediniti človeštvo hoteč, — in otet.

DVOJE DEKLET (boleстно):

A vzkaleč vzevelo je ž njih samo
gorje,

ŠTIRI DEKLETA (bolešno, močneje):

samo gorje in potoki solza

VSA DEKLETA (z grozo, močno):

in curki krvi in neizmerno gorja.

VSI (temno):

Oj, glejmo si prošle povesti strašne,
da vidimo grozo bodočega dne!

PRVA POLOVICA FANTOV IN DEKLET (s poudarkom, a mirno, kot bi pela koral):

Brez Krista ljudi ne zedinja svoboda,
zdivjane njih strasti vihar le raz-
gloda.

DRUGA POLOVICA (enako kot prva, a z višjim tonom):

Brez Krista enakost zaman se po-
udarja,
tirane in sužnje le nove nam ustvarja.

VSI (enako kot prej, a z višjim tonom, ki pa pri besedah »se v črtu in boju skonča« od besede do besede pada in zadnji »a« izzveni kot grd disakord):

Brez Krista i bratstvo ne zbrati sveta;
to bratstvo — se — v črtu — in —
boju — skonča.

(Odmor, ki ga izpolnijo trije udarci na boben.)

EDEN (z jasnim in odločnim glasom):

Nasičen že zrak je grozečih snovi,
oj, čujmo, še preden vihar se zbudi!

In glejmo si prošle povesti strašne,
da vidimo grozo bodočega dne!

VSI (v enem samem zaletu kot galopirajoča konjenica, vedno močneje):

Ozračje soparno
zagátno pretí nam
in z grózo viháрно
strašéče grozí nam.

MANJSI DEL ZBORA (kot v prividu smrti, nemirno):

Oj, bliskov žareči trakovi

POVEČAN ZBOR (enako, narašča):
in treskov bobneči gromovi

ŠE VEČJI ZBOR (enako, narašča):
in v skokih medleče zemlje

ŠE VEČJI ZBOR (enako narašča):
in jok in v potokih solze

VSI (močno, jasno):

in svet opustošen in strt
in groza, obupnost in — smrtrrt.
(Mali boben bolešno zajeci.)

FANTJE (temno, proti koncu pozivajoče):

Nasičen je zrak že grozečih snovi,
oj, čujmo, še preden vihar se zbudi!

DEKLETA (besedo »sejmo« izgovarjajo večkrat, naraščajoče, glavni poudarek na »vere v križ rešilni«):

Sejmo, sejmo semena
vere v križ rešilni
z golgotskega slemena
med upor grozilni!

FANTJE (enako kot dekleta, poudarek na »Jezusove nade«):

Sejmo, sejmo semena
Jezusove nade
z golgotskega slemena,
preden ves propade!

VSI (enako kot prej, a z veliko lju-beznivostjo in sugestivnostjo, poudarek na »Kristusove ljubavi«):

Sejmo, sejmo semena
Kristusove ljubavi
z golgotskega slemena,
da se svet ozdravi!

VSI (z veliko vero, veselih obrazov, obžarjeni s svetlobo):

Po Kristusu samem se blešči nam
svoboda,
pred njega sodiščem samo smo enaki,

in v njem so cesarji in borni prosjaki
sinovi pobrateni enega roda.

(Svetloba ugasne, zlokobno se oglašijo bobni.)

EDEN (kot veliki klicar):

Nasičen že zrak je grozečih snovi,
oj, čujmo, še preden vihar se zbudi!
In glejmo si prejšnje povesti strašne,
da vidimo grozo bodočega dne!

VSI (kot prej, s še večjo sugestivnostjo):

Sejmo, sejmo semena
Kristusove ljubavi
z golgotskega slemena,
da se svet ozdravi!
(Trobenta mogočno.)

VSI:

Ko zmenil bo zemljo bodoči vihar,
narode vpepeljal krvavi požar,
zapno pri križu bo stala družina
Po Kristu svobodna in v Kristu edina
družina Slovencev med svetom neznan,
doslej le preganjana, v blato teptana.
(Z velikim poudarkom):
In stala bo varno!
Ob križu se zlomi bobnenje viharo,
pri križu se ustavi upor in požar,
slovenskih svetinj ne poruši nikdar!
(Trobente veselo, mogočno, velika svetloba.)

VSI (si križem podajo roke in stopijo ožarjenih lic čisto v ospredje odra):

Podajmo roke si za spas domovini,
kristjani bodimo in bomo edini!
Po Kristusu svobodna in v Kristu edina
bo slavna, bo srečna Slovencev družina!

Mogočno se oglašajo godba z intonacijo himne »Povsod Boga«. Vsa dvorana vstane in zapoje skupno z govorskimi zborom:

**Povsod Boga
zemlji slovenski,
Njegova je za večni čas!
Naj vodi Bog
Jug naš slovanski!
Nebes Gospa, podpiraj nas!
Svoj blagoslov, Marija,
pošlji iz rajske dalje!
Povsod Boga, On je naš Oče,
povsod Boga, On je naš Kralj!**

Med igranjem fantovske himne zbor odkoraka.

Nekaj pripomb: Razsvetljava naj se med nastopom v smislu besedila primerno menja, a čim bolj neopazno.

Vodja zbora naj prehode med posameznimi mislimi smiselno poveže s kratkimi vstopi primernih godbenih instrumentov.

Vsi nastopajoči morajo govoriti počasno, odrezano, z močnejšim poudarkom kot pri navadni deklamaciji. Vendar pa jih ne sme premotiti zgolj zunanost, temveč jim mora priti poudarek iz resničnega doživetja.

Kadar jih govori več ali ves zbor, pazite, da bo izgovarjava, vokalizacija, višina glasu povsem enaka. Sicer postane besedilo nejasno, vsa zamisel pa bi učinkovala prej slabo kot dobro.

Zbor naj ne stoji na odru ves čas nepremično, temveč ga naj vodja navadi gibov in kretenj, a vse mora biti smiselno in enotno. Ako pa nima dovolj časa za pouk kretenj, naj se zadovolji z dvema, tremi kretnjami na posebno poudarjenih mestih.

Prosvetni tabori

Za ribniško dolino je bil prosvetni tabor pri Sv. Gregoriju, kjer so obhajali spomin 20letnice smrti dr. Jan. Ev. Kreka, svetogregorskega rojaka, in pa 25letnico gregorskega prosvetnega doma. Dopoldansko prireditve sta s svojo navzočnostjo počastila minister dr. Miha Krek in ban dr. Marko Natlačen, popoldansko prireditve pa

prevzval, g. škof dr. Gregorij Rožman. Sv. mašo je opravil predsednik Prosvetne zveze univ. prof. dr. Lukman, tabor je vodil ribniški dekan g. Skubic, govorila sta pa zdravnik dr. Oblak in urednik Terseglav, pri popoldanski prireditvi pa je govoril g. R. Smersu. K popoldanski prireditvi so prišle še nove množice ljudi, gotovo nad 5000.

V Žužemberku je bil prosvetni tabor za Suho krajino, kjer je samo v zelo pestrem sprevedu korakalo nad 2500 glav broječa in lepo v skupine razdeljena množica. Spreved je krenil v cerkev, kjer je bila sv. maša in pridiga, po cerkvenem opraviilu pa je bilo pred društvenim domom veličastno zborovanje, ki ga je vodil žužemberški podžupan in agilni prosvetni delavec Jože Škrbe. Slavnostna govornika sta bila ravnatelj dr. Joža Basaj in prosvetni inšpektor Ivan Dolenec. Popoldansko prireditev je počastil s svojo navzočnostjo tudi minister dr. Miha Krek, ki se je pripeljal od Sv. Gregorija. Fantje in dekleta so se pri prostih vajah prav dobro odrezali. Po telovadbi je nastopilo sedem pevskih zborov, skupno 113 pevcev. Najprej je vsak pevski zbor posamič zapel po eno ali dve pesmi, nazadnje pa je iz 113 grl zadonela mogočna skupna pesem pod vodstvom organista g. Požuna, ki je množico naravnost navdušila.

Za kamniško dekanijo je bil dekanjski prosvetni tabor v Mengšu, kjer je ob tej priliki tamkajšnje prosvetno društvo praznovalo 40letnico svojega delovanja. Veličastno prireditev sta počastila s svojo navzočnostjo minister dr. Miha Krek in ban dr. Marko Natlačen. Ob devetih dopoldne se je razvil krasen spreved, v katerem sta igrali domača mengeška in domžalska godba. Po sv. maši, ki jo je daroval kamniški dekan in častni kanonik g. Matej Rihar, se je začel tabor, na katerem je govoril urednik g. Kremžar. Popoldanska prireditev se je začela s slovesnimi litanijami. Sledil je telovadni nastop, nakar je spregovoril še g. Peršuh. Tabor se je končal v najlepšem razpoloženju in navdušenju tiščglavih množic. Minister dr. Krek in ban dr. Natlačen sta se takoj po sprevedu odpeljala na tabor k Sv. Gregorju.

V Cerknici. Obširna cerkniška dekanija se je zbrala v nedeljo 1. avgusta v Cerknici na prosvetni tabor za svoj okoliš. Ob tej priliki je prihitel sam predsednik Prosvetne zveze univ.

prof. g. dr. F. Lukman, ki je imel slovesno službo božjo za taborjane. Po službi božji se je vršilo lepo uspelo zborovanje, na katerem so nastopili tuji in domači govorniki. Slovenstvu, kar je še posebno važno za obmejno okrožje, je bilo posvečenih več govorov. Pozabili pa tudi nismo na sodobne socialne potrebe. Ves čas prireditve je vladal vzoren red, za kar so skrbeli številni reditelji. Manifestacija naše mladine pa je jasno poudarila, kje je njeno mesto. Želeti je le, da bi se v prihodnji zimski sezoni vršilo vse delo po določenem načrtu in bi prihodnje leto obrodilo še lepših sadov in uspehov.

V Radovljici so se zbrali preizkušeni prosvetni delavci naše Gorenjske. Kdo bi mogel popisati število odličnih zastopnikov in mogočno armado slovenske mladine, ki je manifestirala svojo pripravljenost, boriti se proti vsakemu, kdor bi hotel storiti zlo narodu. »Pojdi in tudi ti tako stori!« so bile besede cerkvenega govornika pisatelja Fr. Finžgarja, ko je pozival Slovence k skupnemu apostolskemu delu. Mogočno je zadonela na trgu pesem »Povsod Boga«, katero so peli slovenski fantje, z njimi tudi vsi navzoči. Ob navzočnosti bana g. dr. M. Natlačena, ministra g. dr. Gjura Jankovića, dr. Švrljuga je bila prebrana pozdravna brzojavka ministra g. dr. A. Korošca. Sv. mašo je daroval domači dekan g. J. Fatur, kateri je prisostvovalo 6000 ljudi. Po pozdravnih nagovorih je nastopil slavnostni govornik dr. J. Basaj, ki je s svojim klenim govorom navduševal slovensko mladino za boj proti komunizmu. Potem se je razvil spreved narodnih noš, med katerimi je bilo nekaj zelo lepih, ki jih hrani le radovljiško okrožje. Številno so bili zastopani fantovski in dekliški odseki v svojih pestrih krojih. Minister dr. Gjuro Janković se ni mogel načuditi krasnemu sprevedu katoliške mladine. Tudi popoldanski javni nastop z orodno in prosto telovadbo je lepo uspel. Ko so se vračali zvečer naši prosvetarji v svoje mirne vasice, je zavelo novo življenje, usmerjeno v naš skupni cilj »Povsod Boga«.

Medija-Izlake. Na slovesen način je bil v nedeljo 8. avgusta blagoslovljen prosvetni dom v Medija-Izlakah. Na ta praznik so se zbrala društva iz Posavja ter priredila obenem prosvetni tabor. Po lepi cerkveni slovesnosti in po govoru, ki ga je imel g. Markež iz Zagorja, se je vršilo veličastno zborovanje, kateremu je prisostvovalo do 3000 taborjanov. Tudi tukaj so padle besede govornikov na rodovitna tla. Saj so bili govorniki deležni veličastnih manifestacij. Brzjavni pozdravi so bili poslani najvišjim državnim predstavnikom. Popoldanski strumni nastop samo domačih fantov in deklet je vsakega navdušil, saj so zlasti številni starši jasno spoznali, da je mladina, zaupana prosvetnim društvom, na pravi poti.

Prisega Bele krajine slovenstvu, državi in veri očetov.

V nedeljo 8. avgusta je naša Bela krajina pokazala, da je njeno ljudstvo zdravo in slovensko. Prosvetni tabor, za katerega sta se trudila gosпода dekan Bitnar in šolski nadzornik Franc Valjavec ter odbor črnomeljskega prosvetnega društva, je po svojem pomenu bil gotovo najvažnejši izmed vseh nedeljskih taborov, na katerih se je v vseh srcih užigala slovenska in katoliška misel. Bila je to manifestacija, dostojna zavednega belokranjskega ljudstva, ki ni nikogar žalila, ampak samo izpričala pred vso Slovenijo in državo, da hočejo Belokranjci zvesto čuvati slovenski narodni značaj in katoliško vero svojih očetov.

Že na predvečer so zagoreli kresovi po vseh gričih in hribih Bele krajine. V Črnomlju samem pa so se čustva naših Belokranjcev najsijajneje pokazala v gorečem navdušenju za slovensko in katoliško stvar. Ob veliki množici ljudstva je zagorel ob 9 zvečer ogromen kres, čigar plamenje so spremljale domače pesmi črnomeljskega pevskega zbora, prasketanje množičnih raket in streljanje možnarjev.

Množice se zbirajo.

V nedeljo dopoldne so se že v zgodnjih urah začele zbirati množice Belokranjcev, ki so privrele v mesto deloma peš, deloma na kolesih, ki so bila okrašena s slovenskimi barvami, pa na vozovih, ki so bili lepo ozaljšani v narodnem slogu. Poleg mož in žena v narodnih nošah se je zlasti opazila belokranjska mladina, ki ji je z obrazov sijalo iskreno navdušenje in odločna narodna zavest. Bile so to skupine iz Črnomlja in njegove okolice, iz Dragatuša, Vinice, Starega trga ob Kolpi, Adlešičev, Metlike, Podzemlja, Lokvice, Radovice, Suhorja. Z vlaki in avtobusi so pa prihajali množični gosti iz Ljubljane in Škofje Loke v narodnih nošah, iz Novega mesta in njegove okolice in celo iz daljne Ribnice in Slovenskega Kočevja ter iz najsevernejšega kota Karavank, iz Trziča. Take množice Črnomelj ni videl že celih 10 let in več, ko je bila zbrana v Črnomlju ob priliki orlovskega tabora komaj četrтина toliko ljudstva.

Sprevod.

Po prihodu gostov se je uredil sprevod po mestu. Na čelu so bili jezdeci z jugoslovansko državno zastavo, ki je bila navdušeno pozdravljena, nato je sledila dolga vrsta kolesarjev. Največ pozornosti in navdušenih vzklikov pa so bili deležni člani bivših orlovskih odsekov z orlovskimi prapori, ki so prestali že toliko bitk za narodno slovensko misel in versko prosveto, potem naši fantje v uniformah, ki so jih Belokranjci občudovali prvič in jim živahno ploskali, za njimi katoliške akademikarke in članice naših prosvetnih društev v strumnem koraku in zelo pristrčno pozdravljane od vseh. Na koncu so korakali moški in ženski člani belokranjskih izobraževalnih društev.

Ko je sprevod prikorakal na glavnem trgu mimo skupine katoliških laikov in belokranjske duhovščine, so vsi viharo vzklikali našim voditeljem, ministru g. dr. Kulovcu, našemu rojaku ljubljanskemu županu dr. J. Adlešiču, narodnemu poslancu črno-

meljskega okraja dr. Kocetu, g. priorju Učaku, domačemu dekanu g. Bitnarju in drugim, dekleta pa so metala cvetlične šopke. V mestu samem pa so pozdravljale spreved državne zastave, ki so bile izobešene domala na vsch hišah. V sprevedu je korakala črnomeljska mestna godba, ki se je sploh ves dan odlikovala po neumornem igranju, ki je še povečalo slavnostno in radostno razpoloženje.

Zborovanje.

Nato se je podal spreved na slavnostni prostor, tako zvano »Kaplanice«, ki se po svoji legi, obsežnosti in pripravnosti lahko meri z najlepšimi prostori te vrste v naši domovini. Množico so cenili na 4000 duš. Pred službo božjo je imel cerkveni govor g. prior Valerijan Učak, ki je poudaril zasluge cerkve za narodno moralno prosveto slovenskega ljudstva in je globoko ganil vsa srca. Sveto mašo je daroval dekan g. Bitnar. Sveto opravilo je spremljalo petje nabožnih ljudskih pesmi.

Nad okusno opremljenim oltarjem z veliko podobo Matere božje, Kraljice Slovencev, se je dvigala visoka in obsežna tribuna, polna gostov, ki je obvladala ves veliki prostor. Na njej je bila zbrana množica odličnih gostov; minister g. dr. Kulovec, novomeški prošt g. Čerin, ljubljanski župan g. dr. Adlešič, narodni poslanec g. dr. Kocce, župan občine Metlika-okolica g. Nemanič, zastopnik okrajnega glavarja okrajni podnačelnik g. dr. Otrin.

Ljudski shod je otvoril šolski nadzornik g. Valjavec, ki je v svojem nagovoru pozdravil belokranjsko ljudstvo in naše narodne voditelje ter poudarjal vstajenje slovenske narodne zavesti po toliko letih tlačenja in zapostavljanja slovenskega naroda, veličal katoliško krščansko kulturo našega ljudstva in pozival, da naj naš narod vztraja v borbi za svoje narodne in verske svetinje ter za uresničenje in upostavitev demokracije v naši ljubljani jugoslovanski državi. Ko je predlagal vdanostni pozdrav našemu

mlademu kralju Petru II., je zaoril iz štiri tisoč glav broječe množice vihar, prirčen vzklik: Živijo kralj Peter II.! Živela Jugoslavija! Živel slovenski narod! Z istim navdušenjem se je množica odzvala njegovega vzkliku: Živel knez namestnik Pavel! In ko je predsednik prosvetnega društva vzkliknil Živel voditelj slovenskega naroda, dr. A. Korošec!, je po vsem velikem prostoru završalo kakor vihar: Živio dr. Korošec, in ta vzklik se je ponavljal v neprenehajočem navdušenju, ki ga je predsednik shoda komaj mogel ustaviti. Prirčenih ovacij je bil nato deležen tudi navzoči minister g. dr. Kulovec in belokranjski rojak, ljubljanski župan g. dr. J. Adlešič. Nato pa je stopil na oder prirčno pozdravljen od ljudstva in mladine naš stari prijatelj, slavnostni govornik g. Fran Terseglav.

Bela krajina je slovenska in katoliška.

Njegovega govora, v katerem je vsak stavek udarjal kot kladivo, ne moremo objaviti, ker je vse zanesel v takem plamenu navdušenja, da sploh nihče ni mislil na to, da bi ga ujel na papir. Govor je bil en sam močen himen slovenskemu narodu, slovenski krvi in jeziku ter slovenski zemlji. Bil je resen poziv vsem Slovincem, da se združijo v eno nepremagljivo zavedno narodno telo pod pogojem, da se nihče ne dotakne slovenske narodne krščanske vere in prepričanja. V Jugoslaviji — ta stavek je kar zagrmel po velikem prostoru — hočemo biti enakopravni kot slovenski narod poleg hrvaškega in srbskega, ne pleme, ne sužnji, ne gostači in berači od tuje milosti: tujcu robovati je nesreča, bratu hoteti biti manjvredni hlapec pa sramota! Ponosni smo na Jugoslavijo, a ona bo močna in srečna le, če smo njeni svobodni sinovi! Pritrjevanje belokranjskega ljudstva besedam, ki jih je govornik množici naravnost jemal iz srca, je bilo podobno viharju in tudi navzoči nasprotniki so bili pod njegovim silovitim vtisom.

Popoldanski telovadni nastop.

Popoldne se je po sv. litanijah slavnostni prostor napolnil z množico več tisoč duš in tudi tribuna je bila polna kakor dopoldne. Brez pretiravanja lahko rečemo, da Bela krajina nikoli ni doživela takega, v vseh ozirih dovršenega telovadnega nastopa slovenske mladine, ki so jo predvsem tvorile vrste katoliških telovadnih moških in ženskih odsekov Bele krajine same. Ljudstvo ni videlo tu samo telesne sile in izurjenosti estetske kulture svojega najmlajšega rodu, ki je pripravljen vse žrtvovati za obstoj in rast slovenskega naroda in njega visoko krščansko omiko, ampak se je tudi navdušilo za duhovno in moralno silo in krepost svojih sinov in svojih hčera.

Vse točke je množica spremljala z burnim odobravanjem. Nato sta bili slovesno izročeni darili za zmagovalce v tekmah, in sicer srebrni pokal, dar ljubljanskega župana, belokranjskega rojaka g. dr. Adlešiča, fantovskemu odseku metliškega prosvetnega društva. Drugo darilo narodnega poslanca g. dr. Koceta, srebrno uro, je dobil član črnomeljskega fantovskega odseka osmošolec g. Absec.

Popoldne je prisostvoval telovadbi ter jo pozorno spremljal in toplo pohvalil naše fante in dekleta zastopnik naše slavne vojske polkovnik g. Matija Prebek.

Bil je to čudovit in velik dan, ki je pokazal, da belokranjsko ljudstvo zvesto stoji za svojimi slovenskimi narodnimi voditelji.

Ljudski tabor v Logatecu.

Kdor je videl v Logatecu 22. avgusta sprevod skozi trg ter zborovanje ob cerkvi, je lahko s ponosom ugotovil, da Notranjska moško in tesno koraka z ostalim slovenskim narodom. Mogočni ljudski tabor za vrhniško dekanijo obenem s 50letnico Prosvetnega društva v Logatecu je ponosnim Logaččanom znova utrdil vero v svoje prepričanje in v končno zmago katoliških in slovenskih idej. Nič ni pomagalo omalovaževanje, ki so ga skušali izpričevati redki domači zakr-

njenci: tudi oholo obnašanje domačjare gospode ni moglo zabrisati premogočnega vtisa, ki ga je današnji dan vtisnil na trg in vso okolico. Toliko ljudstva se je zbralo danes v Logatecu, tako udarno in prepričevalno je to ljudstvo nastopalo pod svojimi zastavami, tako vriskajoče in zavestno je nastopila zlasti številna mladina, da je našim domačim izkoreninjenecem zastal dih. Ko se je sprevod pomikal skozi trg in ga ni hotelo biti konec, je bil slišati tu pa tam ob cesti pritažen glas: Odkod pa se jemljejo ti ljudje?

Proslava 50letnice domačega Prosvetnega društva se je bila pričela že na predvečer, 22. avgusta. Na prostem so domači igralci zelo lepo in dovršeno zaigrali Finžgarjevo »Našo krio«. Nastopilo je okrog 100 igralcev, cela francoska kavalerija na konjih, dostojno in verno opremljena s pravimi zgodovinskimi oblačili in orožjem.

V nedeljo zjutraj pa se je po prihodu ljubljanskega vlaka začel pripravljati slovesen sprevod skozi trg. Vrhničani so se pripeljali z avtobusom, tudi iz Cerknice so prihiteli s tovornim avtomobilom, iz sosednih vasi so se v narodnih nošah pripeljali na 11 vozeh; posebno pozornost so zbujali zlasti tisti iz Petkovca, ki so bili na svoj z zelenjem okrašeni voz namestili tudi vse poljske pridelke in tako simbolično pokazali vse kmetovo bogastvo in delo ter njegov trud za vsakdanji kruh.

V sprevodu je korakalo okrog 1200 ljudi, za Logatec zelo prepričevalno število. Samo narodnih noš se je zbralo v sprevodu 162, kolesarjev 60, fantovskih krojev 46, dekliških krojev 185, mladecev 55, naraščajnikov 128, civilistov pa je šlo v sprevodu nad 500, med njimi posebno mnogo mladine. Sprevod sta poživiljali domača in vrhniška godba, na čelu pa je pred skupino 14 konjenikov nosil domač fant v narodni noši veliko državno zastavo. Zelo pestra v sprevodu je bila skupina voz z narodnimi nošami, pozornost pa je vzbudila lepa skupina 11 zastav.

Sprevod se je razvil skozi trg ter odkorakal pred faro cerkev, kjer je

daroval sv. mašo in pridigoval dekan g. Kete z Vrhnike. Omeniti moramo g. Premka, upokojenega davčnega upravitelja z Vrhnike, ki je kot sedeminšestdesetletnik moško korakal med fanti v novem kroju ter potem kot najstarejši stregel pri sv. maši.

Po sv. maši je bil pred cerkvijo tabor, ki ga je otvoril župnik g. Jerina s pozdravom ter s predlogom, naj odpošljejo zborovalci vdanostne brzojavke kralju Petru II. na Bled ter knezu-namestniku Pavlu na Brdo. Dolgo pritrjevanje, vzklikanje kralju Petru, kraljevskemu domu ter namestniku Pavlu je enodušno potrdilo ta predlog, godba pa je zaigrala državno himno. Obenem je bila na Brezje odposlana pozdravna brzojavka škofu dr. Rožmanu, ki je prevzel pokroviteljstvo tabora, pa je bil zadržan na Brezjah. Navdušen aplavz se je ponovil, ko je župnik Jerina prebral pismo dr. Korošca, s katerim je čestital k lepi proslavi in jubileju logaške prosvete. Tudi njemu so zborovalci na Brezje odposlali pozdravno brzojavko. Pozdravni pismi sta poslala v Logatec tudi minister dr. Krek in ban dr. Natlačen, obenem čestitajoč k 50 letnici.

Nato sta govorila odvetnik z Vrhnike g. Marijan Marolt in prosvetni inšpektor Ivan Dolenc.

Zborovanje je bilo zaključeno s himno: »Povsod Boga!«, ki so jo vsi navzoči navdušeno peli. Sv. maši in taboru je prisostvoval tudi okrajni načelnik g. Matija Malešič.

Ob trideset let na 3 se je pripeljal v Logatec z Brezij, kjer je govoril izseljencem, naš voditelj notranji minister dr. Anton Korošec, ki se je ustavil v hotelu »Kramar«, nakar je odšel na telovadni prostor, kjer je ves čas z velikim zanimanjem sledil telovadnemu nastopu članov, članic in naraščaja. Vsega skupaj je nastopilo okrog 500 telovadcev. G. minister je nato odšel tudi na veselilni prostor, kjer je bil koncert pevskih zborov iz Horjula, Vrhnike, Rakitne, Dol. Logatca in Preserja. Najprej so nastopili posamezni zbori, nato pa so združeni zbori mogočno zapeli »Oj Triglav, moj dom!«

Prosvetni praznik v Moravčah.

Posrečena je bila zamisel, da se prav v središču doline, v Moravčah, priredi za vso dekanijo prosvetni tabor. V gostih gručah so zjutraj prihajali in se z okrašenimi vozovi, s koleslji in biciklji vozili ljudje od blizu in daleč. Že dolgo se v Moravčah ni zbralo toliko ljudi. In če se je preteklo noč kultura domačih nasprotnikov izpričevala na tak sramoten način, kakor to more svoje redke člane priučiti samo podli in degenerirani slovenski liberalizem, potem je to samo znamenje, da je ta nasprotnik v bitki poražen, do tal pobit, da že čisto onemogel brez smisla in pameti otepa okrog sebe. Samo daleč od slovenskega ljudstva odmaknjeni liberalizem je zmožen svojim vernikom in vdanim ljudem v roko izročiti golido gnojnice, s katero naj poliva okrog sebe svoje nasprotnike ter jim maže ponosne napise s pozdravi, namenjene gostom iz široke okolice. Ta gesta moravških naprednjakov pač ne bo kmalu pozabljena, njihova kultura nikdar izbrisana iz zgodovine Moravč, kjer so nekdanj rasli in delali tako učeni, modri, ponosni naši predniki, ki jim današnja moravska družba izkoreninjencev, ki sicer rada koketira z naprednjaštvom, svobodomiselstvom, ne seže niti do kolena.

Toda vsa onemogla jeza nasprotnikov ni mogla preprečiti današnjega veličastnega dneva, ki je za vso moravško kotlino postal pravi ljudski, narodni praznik. V Moravčah se je zbralo čez 3000 ljudi iz vse dekanije, v dolgem sprevodu skozi Moravče so ponosno, samozavestno, brez maščevalnih misli vzklikali svojim voditeljem, domovini, kralju in veri svojih očetov. Pred vhomom v Moravče, ki so vse v zastavah pričakovale svoje drage goste, je domžalska godba neutrudno igrala koračnice, ko se je voz za vozom z novimi skupinami pomikal proti Moravčam. Skupina konjenikov v narodnih nošah je uvedla spreved, ponosen fant z državno zastavo je jездil prvi, za njim pa še 18 jezdecev. Na petih vozeh so se vozili gostje iz okoliških krajev, okrog 90 kolesarjev

je poživiljalo spreved, v katerem smo mogli naštetih 65 narodnih noš, 56 fantovskih krojev, 30 mladcev, 72 naračajnikov, 52 mladenk ter 117 dekliških krojev. Gozd 12 prosvetnih zastav, med njimi nove zastave iz Litije ter iz Trnovega v Ljubljani, na čelu z zastavo sv. Mihaela je izpričevalo naš ponos, našo prosvetno delavnost in naše stremljenje za bodočim podrobnim delom v naših prosvetnih domovih. V spreved so se uvrstili tudi naši župani z županom Streinom, Repuškom, Poznačem, Kokaljem in Lavričem na čelu, pridružil se jim je tudi narodni poslanec Kersnik z bližnjega Breda.

Spreved se je razvil na trg pred cerkvijo, kjer je na prostem daroval sveto mašo ljubljanski stolni kanonik dr. Mihael Opekca, ki je v izklesanem cerkvenem govoru poudaril, da bodi vsak katoličan cel junak, cel apostol. Med sv. mašo je domači cerkveni zbor pod vodstvom organista Capudra prepeval, domžalska godba pa je obenem igrala cerkvene pesmi.

Po sveti maši je bilo pred cerkvijo **poročanje**, ki ga je uvedel s pozdravom in zahvalo vsem sodelujočim domači dekan g. Hafner. Predlagal je rnanostne brzojavke Nj. Vel. kralju Petru II., knezu namestniku Pavlu, pozdravna pisma pa ministroma dr. Korošcu in dr. Kreku, banu dr. Natlačenu kot pokrovitelju tabora ter škofu dr. Rožmanu, ki je taboru poslal tudi pismo opravičilo, ker se, zadržan na Brezjah pri bojevnikih, ni mogel udeležiti tudi moravškega zborovanja. Dolgotrajni živio klici ter

vzklikanje Nj. Vel. kralju, namestniku Pavlu, dr. Korošcu se dolgo niso hoteli umiriti.

Potem sta govorila še Miloš Starec ter prosv. inspektor prof. Ivan Dolenec iz Ljubljane. Zlasti prvi govornik je v ognjevitih primerih duhovito, s poudarkom in ob ponovnem ogromnem navdušenju vseh zborovalcev naznačil vso našo dolgo borbo z nasprotnikom, ves način te borbe, kjer oni nastopajo z dinamitom, z nožem v hrbet, z gnojnicco, z denuncijacijami — naše orožje pa je vedra pesem, molitev pa naše prosvetno delo. Tabor je pozdravil tudi župan Strein iz Komende, ki je poudaril, da smo mogli Slovenci veliko burjo zadnjih let prestati tako dobro samo zato, ker smo bili utrjeni in izšolani v naših prosvetnih društvih. Zato je treba prosvetno delo povsod in zmerom pospeševati, podpirati, se v njem udeleževati!

Popoldne je bila na prostornem Veselovem vrtu **javna telovadba**, pri kateri so nastopili naši najodličnejši in najsposobnejši mednarodni tekmovalci. Zmerom bolj vidimo pri takih naših javnih telovadnih nastopih, kako se vrste in sposobnosti tekmovalcev množijo, izpopolnjujejo, dobivajo novih oblik in pogonov, zmerom bolj prihajamo do prepričanja, da je sicer doba mrtvila v naših domovih precej zavrla telovadno delo, toda uničiti ga ni mogla.

Popoldne se je pripeljal v Moravče minister dr. Miha Krek, ki je imel po telovadbi na fante navdušen govor. Prišel je tudi ban dr. Natlačen.

Vprašanje avtorskega prava

Avtorska centrala UJDA, kar pomeni: združenje jugoslovenskih dramatik avtorjev, ki je bila z rešenjem ministra prosvete št. 948 od 26. maja 1957 pooblaščenca kot avtorsko pravna poslovница, izterjuje pavšalno od družtev v naprej vsote: za mesta 250 din, za večje kraje 200 din, za vse ostale kraje po 100 din, da smejo uprizoriti igro od avtorja, ki ga omenjena poslovница zastopa.

Prosvetna zveza se je obrnila na centralo z dopisom, da bi centrala poslala izkaz vseh iger, ki jih zastopa. Dobili smo odgovor: Izkaz iger, katere zastopa UJDA, vam žal ne moremo poslati, ker je ta izkaz preobsežen in ga ima le ministrstvo prosvete, ki vodi o vseh prireditvah vrhovno kontrolo. Dalje prosi v dopisu UJDA Prosvetno zvezo z dne 31. avgusta 1957, naj društva vedno pred-

hodno zaprosijo za dovolitev uprizoritve te ali one igre, nakar bo UJDA še isti dan odgovorilo, če igro zastopa ali je že prosta tantijem. Tako, da se prireditelji pri okrajnem načelstvu takoj izkažejo s potrdilom UJDA.

Prosvetna zveza je uvidela, da pomeni ta način izterjavanja avtorskih tantijem smrt za naše društvene odre. Poslala je na ministrstvo prosvete vlogo, prav tako prepis te vloge ministru g. dr. M. Kreku s prošnjo, da se ta način izterjavanja nikakor ne sme zakoniti, temveč da se izterjujejo tantijeme tako, kot predvideva zakon, to je 8 odstotkov od bruto dohodkov prodanih izkaznic, ne pa vnaprej. Društva nikdar ne vedo, ali bodo sploh 100 din čistega dobička napravila ali ne. Slabo vreme večkrat onemogoči predstavo. Z vsoto težavo smo dosegli takšno prostost za društvene prireditve, sedaj pa hočejo tisti, katerih naloga je, da širijo kulturo s pavšalnimi izterjavanji, ki presegajo možnosti naših odrov, zadati smrtni udarec dramatiki v naših društvih. To tudi ni namen tistih, ki igre pišejo in torej avtorji-pisatelji sami sebi in svojemu delu delajo zapreke, da bi se njih dela predvajala na naših odrih. Spodaj sledi dobesedna naša vloga na ministrstvo prosvete.

Ministrstvo prosvete v Belgradu.

Prosvetna zveza v Ljubljani prosi v imenu 260 društev, ki so pri njej včlanjena, ter v imenu mariborske Prosvetne zveze, ki združuje 156 društev, da se ne bi odobril novi pravilnik, katerega osnutek predvideva plačevanje avtorskih tantijem sledeče: Za vsako predstavo posebej je treba pri avtor-

Pozor!

Vsa društva opozarjamo, da še pred občnim zborom poravnajo članarino za l. 1937., kakor tudi naročnino za Vestnik, ki znaša 15 din.

Društva, nabavite si lepe slike v bakrotisku: Jegličeva oporoka, izgovorjena na taboru v Celju.

ski centrali položiti pavšalni znesek in sicer v mestih 250 din, v trgih 200 din, v vaseh pa 100 din in to ne glede na inkaso.

Ako se ta osnutek sprejme, bi pomenilo, da mora najmanj 300 naših ljudskih odrov prenehati z dramatičnimi predstavami. Ta osnutek nasprotuje: 1. zakonu o avtorskem pravu, ki predvideva 8 do 10 odstotkov bruto dohodkov; 2. je nepravilčen, ker društva oziroma njihovi odri večkrat niti 100 din ne kasirajo za svoje igre po malih podeželskih župnijah; 3. avtorske centrale nočejo izdati tiste avtorje oziroma igre, katere spadajo pod avtorsko pravo.

Zato v imenu vseh nujno prosimo, da se ta osnutek novega pravilnika umakne in da se tantijeme pobirajo tako, kakor je bilo prvotno določeno, 8 odstotkov bruto dohodkov, in sicer naknadno po igri, ne pa pavšalno vnaprej, kakor zahteva novi pravilnik.

Prepričani smo, da bodo merodajni činitelji upoštevali našo prošnjo in ne bodo dovolili, da bi izšel pravilnik, ki nasprotuje zakonu, ki ne odgovarja kulturnim namenom in napredku našega naroda in je krivičen, ker zahteva pavšal že vnaprej.

Društva, darujte čisti dobiček Krekove proslave za Prosvetni dom v Ljubljani!

Vsebina: XXXVIII. redni občni zbor Prosvetne zveze v Ljubljani. — Spored spominske proslave ob 20letnici smrti dr. Jan. Ev. Kreka v Ljubljani. — Proslava 20letnice smrti dr. Jan. Ev. Kreka po društvih. — Dr. J. Oblak: Dr. Janez Evangelist Krek. — Dr. Janez Ev. Krek: Slovenskemu katoliškemu narodu. — Prosvetni tabori. — Vprašanje avtorskega prava.

Uprava: Pisarna Prosvetne zveze, Ljubljana, Miklošičeva cesta 7. — Odgovorni urednik in izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra c. 80. — Za Zadržno tiskarno v Ljubljani: Maks Blejce